

Cómaros. Revista Interdisciplinar de
pensamento Galego

AS RELACIÓNS HISPANO-CUBANAS NA POSGUERRA FRÍA A
TRAVÉS DA ANÁLISE DA VISITA DE FIDEL CASTRO A GALICIA EN
XULLO DE 1992

*HISPANIC-CUBAN RELATIONSHIP IN THE COLD POSTWAR,
THROUGH THE ANALYSIS OF OF FIDEL CASTRO'S VISIT TO
GALICIA IN JULY 1992*

JAVIER I. SENÍN ÁLVAREZ

UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

Resumo

No verán de 1992 Fidel Castro fixo una visita a Galicia por motivos tanto persoais como institucionais. A invitación de Manuel Fraga e a propia viaxe, sen embargo, convertéronse durante semanas no eixo de discusión da area política galega e española. A análise desta polémica e da estancia do líder cubano en Galicia ofrecen unha visión moi nítida da situación na que se atopaban as relacións hispano-cubanas durante o goberno de Felipe González.

Palabras chave: relacións hispano-cubanas, Fidel Castro, Galicia, liberalización, política exterior.

Abstract

In the summer of 1992 Fidel Castro made a visit to Galicia for both personal and institutional reasons. The invitation of Manuel Fraga and the trip itself, however, became for weeks the axis of discussion of the Galician and Spanish political arena. The analysis of this polemic and of the stay of the Cuban leader in Galicia offer a very clear vision of the situation in which the Hispanic-Cuban relations were during the government of Felipe González.

Keywords: Hispanic-Cuban relationship, Fidel Castro, Galicia, liberalization, foreign policy.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de Pensamento Galego is licensed under a [Creative Commons Reconocimiento-CompartirIgual 4.0 Internacional License](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

Introdución.

Os lazos tanto históricos como demográficos que existiron e existen entre Cuba e España determinaron que durante boa parte da Guerra Fría dous países tan politicamente opostos como o foron a caribeña illa marxista e a ibérica España de Franco gozasen dunhas relacións máis que aceptables dado este dantesco escenario. Durante a Transición á democracia en España a carencia de enfrontamentos entre ambas nacións foi, de novo, a tónica dominante, sendo paradoxal que tras a chegada dos socialistas ao goberno español foi cando se desataron as diversas crises, aínda sen chegar en ningún dos casos a crear fortes inestabilidades nas relacións hispano-cubanas¹.

Á altura de 1992 as tensións non eran alarmantes, pero si que existía un ambiente certamente crispado entre ambos países, do cal dan testemuña os numerosos órganos de prensa que publicaron con certa asiduidade xuízos políticos feridores para ambos gobernos. Sinala Joaquín Roy que en aqueles momentos España centrouse en «controlar las fuentes de conflicto al tiempo que se ponían en marcha planes precisos para jugar algún papel en la transición cubana» (ROY, 1995, p. 152), proba do cal é o exemplo da actitude da nación ibérica con respecto á visita de Fidel Castro a Galicia a finais de xullo de 1992.

A análise deste breve episodio das relacións cubano-españolas durante a Posguerra Fría permitirá entrar en contacto cun suceso particular que, se ben é certo que non constitúe un ningún fito para as relacións exteriores de ningún dos dous países, é un exemplo nítido das atopadas posicións que España, os seus grupos e personalidades políticas e a súa poboación gardaban á altura de 1992 con respecto a Cuba e o seu réxime. Trátase duns feitos caracterizados en gran medida pola polémica en torno ao goberno da illa caribeña e a diverxencia de opinións sobre a visita de Castro, pero tamén sobre a benévola actitude de Fraga de cara ao líder cubano e, en definitiva, acerca dalgúns dos obxectivos máis relevantes que primaban na política

¹ Sobre estes enfrontamentos (o informe anticastrista publicado en *ABC*, os ataques mutuos entre González e Castro, a invasión da embaixada española en La Habana, etc.) véxase ROY, J. (1995): “España y Cuba: ¿una relación muy especial?”, *Afers Internacionals*, Núm. 31, pp. 148-152.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

española cara Cuba nestes intres, sobre todo exercer presión de cara a unha posible democratización e apertura na illa.

A finalidade última deste estudio é, pois, investigar as causas, os obxectivos, as limitacións e os resultados da visita de Fidel Castro a Galicia en 1992, poñendo especial acentuación na actitude dos políticos españois (e, sobre todo, galegos) con respecto á mesma antes, durante e despois da mesma, de modo que un tratamento minucioso do tema ofrezca unhas conclusións interesantes sobre a polémica existente en España sobre Castro e Cuba á altura de 1992 e da situación na que por aquel entón se atopaban as relacións hispano-cubanas.

Para todo iso será preciso contar con fontes de certa calidade e fiabilidade, que acharemos esencialmente nos medios periodísticos máis relevantes da xeografía galega, dado que son os que unha mellor imaxe ofrecen da evolución dos acontecementos ao longo do mes de xullo (ao cal se circunscribe, fundamentalmente, o marco cronolóxico destes sucesos). Así, os órganos como *La Voz de Galicia*, o *Faro de Vigo*, *El Pueblo Gallego* ou *El Correo Gallego* constituirán as ferramentas informativas esenciais dun traballo baseado na análise de artigos periodísticos, declaracións políticas e noticias relativas á visita de Fidel Castro a Galicia e o tumulto que esta trouxo consigo. De todos modos moitos dos datos proporcionados por estes medios serán contrastados, na medida do posible, cos ofrecidos por periódicos de ámbito nacional como *ABC*, *La Vanguardia* e *El País*, os cales serán consultados via *on-line*.

Dadas as características dos feitos nos que se centra este estudio a bibliografía só se terá en conta na medida na que é precisa para obter información xeral sobre as relacións hispano-cubanas e, por conseguinte, para contrastar as conclusións obtidas a través da análise das fontes hemerográficas coa información que os historiadores máis notorios sobre o tema proporcionaron nos seus estudos. Non obstante, a visita de Fidel Castro a Galicia en 1992 é unha descoñecida para a historiografía galega e española non só no relativo a traballos monográficos senón tamén como episodio a ter en conta dentro de investigacións de certo contido sobre o tema de fondo que estudamos, o cal subliña a total carencia de apoio bibliográfico para a análise destes sucesos.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

Finalmente, no que respecta á metodoloxía empregada no estudo dos contidos é preciso sinalar que as razóns que o sustentan son de carácter fundamentalmente explicativo, pois se ben os sucesos que serán interrogados nas páxinas seguintes non ofrecen, de seu, unha historia lineal e válida sobre as relacións cubano-españolas durante a posguerra Fría serán as súas relacións causa-efecto as que outorgarán a esta investigación e ao campo da historiografía a súa maior achega segundo as conclusións que podamos tomar tras unha exhaustiva análise das fontes.

De este modo, o proceso metodolóxico que se seguirá para solucionar as formulacións iniciais responderá a un procedemento indutivo, tratando de extraer conclusións que caractericen aos aspectos concretos que aquí se estudarán para elaborar un xuízo máis global da cuestión. A observación documental máis extensa efectuarase, como se mencionou, mediante a busca de fontes hemerográficas, que conteñen polo xeral unha detallada crónica dos feitos, reflexións, informes, declaracións e incluso ensaios sobre as circunstancias do momento.

Reaccións atopadas en España con respecto ao anuncio da viaxe de Fidel Castro a Galicia

Entre os motivos que en España prevalecían en 1992 entre os partidarios de rexeitar o mantemento de relacións diplomáticas con Cuba posuían un papel protagonista as características dun réxime comunista visto como próximo á decadente Europa do Leste e que prendía a miles de presos políticos; en relación co anterior, quizais o que máis repulsa causaba era o feito de que unha enorme cantidade de españois emigrados na illa caribeña se visen afectados polas medidas socializadoras de Castro. Cando as novas sobre a inminente visita do líder cubano a Galicia comezaron a ter presenza nos medios o debate crispou tanto a area política galega e española como cabería esperar en tales circunstancias.

A polémica iniciouse da man do propio ministro de Asuntos Exteriores, o socialista Javier Solana, quen a pesar da «buena relación existente» con Castro² non dubidou

² Con estas palabras describía a prensa a relación entre Solana e o líder cubano con motivo dunha visita de carácter non oficial do ministro a La Habana. *El País*, 12/01/1992, versión on-line.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

en criticar a actitude de Manuel Fraga por invitar ao dirixente cubano a visitar Galicia ao finalizar o cume iberoamericano de Madrid, declaracións que o líder do Partido Popular, José María Aznar, cualificaría de «estreno lamentable»³. En Galicia os socialistas Francisco Vázquez e Carlos Príncipe, alcaldes de A Coruña e Vigo respectivamente, manifestaron a concordancia das súas posicións con respecto ás de Solana, quen se amosara molesto en relación coa duración da viaxe do líder cubano⁴. *La Voz de Galicia*, de feito, asegurou o 15 de xullo que «los alcaldes de La Coruña y Vigo no están dispuestos a recibir en sus ciudades a Fidel Castro si el dictador cubano prolonga su estancia en España con una visita privada a Galicia»⁵, opoñéndose esta postura á anunciada o día seguinte nos medios, os cales sinalaban que Príncipe asegurara que «el mandatario cubano será recibido como se merece un jefe de Estado si visita su ciudad»⁶, do cal estaría «encantado»⁷, e que Vázquez, simplemente, non tiña constancia de ningunha visita e, polo tanto, non podía pronunciarse ao respecto.

Do mesmo xeito que Solana, o secretario xeral do PSdG, Sánchez Presedo, amosouse reticente cara a actitude do Presidente da Xunta, a quen instaba a ser contundente co réxime cubano nunha visita que, deducía, pouco tiña de constitucional⁸. Unha opinión moi diferente tiña, dentro do PSdG, o alcalde de Láncara⁹, Eladio Capón, quen opinaba de Fidel que era un home «maravilloso» e «inteligente», e do seu goberno que era un modelo a seguir, asegurando que o réxime ideal sería «uno parecido al de Cuba» e que «lo mejor es un régimen como el de Cuba pero con más igualdad»¹⁰. Polo demais, o propio Sánchez Presedo admitía que non existía unha

³ “Aznar pide ‘prudencia’ a Mario Conde en sus manifestaciones políticas”, *El País*, 09/07/1992, versión online.

⁴ “Los alcaldes de La Coruña y Vigo boicotean el viaje de Fidel Castro a Galicia”, *La Voz de Galicia*, 15/07/1992, p. 23.

⁵ *Ibidem*.

⁶ “Fidel Castro no viajará a Asturias pero mantiene su visita privada a Galicia”, *Faro de Vigo*, 15/07/1992, p. 14.

⁷ “Príncipe estaría «encantado» de recibir a Castro y Vázquez ignora que vaya a venir», *La Voz de Galicia*, 16/07/1992, p. 27.

⁸ “Fidel Castro no viajará a Asturias pero mantiene su visita privada a Galicia”, *Faro de Vigo*, 15/07/1992, p. 14.

⁹ Láncara é o municipio da provincia de Lugo no que naceu o pai de Fidel Castro, e no que se esperaba que o mandatario cubano fixese escala durante a súa viaxe a Galicia.

¹⁰ “Capón y el régimen cubano”, *Faro de Vigo*, 20/07/1992, p. 16.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

posición oficial dentro do PSdG-PSOE sobre a viaxe (e, implicitamente, sobre o goberno cubano) aínda que existía consenso para afirmar que o partido tiña un compromiso «con el proceso democrático cubano», polo que os seus militantes se amosarían durante a viaxe con «corrección y hospitalidad»¹¹.

Pero a conversión do debate sobre Castro nun sobre Fraga e as súas supostas simpatías de cara a aquel non provirían só do PSOE, principal oposición do PP e, polo tanto, habitual desprestixiador do mesmo. Se ben o secretario xeral do Partido Popular, Álvarez Cascos, tratou de calmar a polémica xerada en torno a esta cuestión xustificando a invitación a Castro como unha oportunidade para atallar camiño na democratización de Cuba¹², pronto se fixeron habituais as voces que, dentro do seu propio partido, cuestionaban a plácida acollida que o goberno caribeño tería por parte do presidente galego.

Quizais a máis relevante fose a do deputado Gerardo Conde Roa, quen declarou ante a prensa xunto con Carlos Ramos (membro da Plataforma Democrática Cubana) que a visita era «un desprestigio notable para Galicia» e que Fraga tiña a obriga de exixir a Castro «unas condiciones democráticas» na illa¹³. Ademais, Conde Roa aseguraba que non era o único que tiña esa opinión dentro dun partido agora dividido por mor desta cuestión, afirmación que ratificaba o mesmo día o propio presidente do Parlamento galego, Victorino Núñez, ao ironizar sobre o réxime cubano dicindo que «non estaría de máis ensinarlle (a Castro) o Parlamento, a ver se copia»¹⁴.

En realidade, e salvando algúns casos illados como o de Mariano Rajoy¹⁵, o PP deixou de lado a Fraga en relación coa visita de Fidel Castro a Galicia, pois se ben a cúpula Popular mantivo oficialmente o seu apoio ao que foi forzosamente interpretado como un intento de democratizar Cuba, Rupérez declaraba en nome do partido que este era contrario «a profundizar lazos con los regímenes no democráticos

¹¹ "Presedo afirma que el PSdG admite diferentes opiniones sobre el viaje", *La Voz de Galicia*, 18/07/1992, p. 19.

¹² "Príncipe estaría «encantado» de recibir a Castro y Vázquez ignora que vaya a venir", *La Voz de Galicia*, 16/07/1992, p. 27.

¹³ "Un diputado del PP dice que hay más cargos de su partido en contra de la visita de Fidel Castro", *La Voz de Galicia*, 18/07/1992, p. 19.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ "Rajoy alaba la postura del fundador del PP", *La Voz de Galicia*, 23/07/1992, p. 24.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

de Iberoamérica», mentres que Aznar e Álvarez Cascos, en consonancia con esta postura, manterían se ao marxe da visita, do mesmo xeito que calquera outro portavoz parlamentario do PP¹⁶.

Sen embargo, Fraga deixou claro que, lonxe da concepción que moitos querían transmitir do carácter supostamente persoal da visita de Castro a Galicia, esta posuía un claro signo institucional, o cal non significaba, non obstante, que o presidente galego sentise a atracción que tamén se lle atribuíra dende certos círculos cara Castro. A postura de Fraga era a seguinte: por un lado, a súa sentimental relación coa illa caribeña na que naceran os seus pais facíalle sentir certa compaixón polo pobo cubano e, en consecuencia, criticar duramente un bloqueo económico determinado por «intereses imperialistas»¹⁷; por outro lado, o feito de converterse no primeiro presidente autonómico que accedeu a reunirse coa Plataforma Democrática Cubana con intención de facer de mediador entre o goberno de Cuba e a súa oposición reflicte o interese de Fraga por «contribuir a máis» con respecto á liberación de presos políticos e á democratización de Cuba mediante unha visita que incluso a PDC consideraba positiva¹⁸.

Fig. 1: Reunión de Fraga cos membros da Plataforma Democrática Cubana (*La Voz de Galicia*).

¹⁶ "La dirección estatal del PP deja solo a Fraga en la invitación", *La Voz de Galicia*, 21/07/1992, p. 19.

¹⁷ "Manuel Fraga ve la existencia de «intereses imperialistas» en el bloqueo que padece Cuba", *La Voz de Galicia*, 23/07/1992, p. 24.

¹⁸ "Fraga promete a la posición cubana mediar ante Castro por la democracia", *Faro de Vigo*, 22/07/1992, p. 13. Véase también "Fraga dedicó a la oposición cubana el tiempo que no le concedió en su visita a La Habana", *La Voz de Galicia*, 22/07/1992, p. 23.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

Pois ben, se as posturas en relación coa visita de Castro eran diversas e converxentes dentro dos partidos nacionais maioritarios, as demais formacións políticas de certo empuxe social mantiñan posturas oficiais firmes e sólidas, fosen estas a favor ou en contra. Os nacionalistas do BNG, seguindo a liña marxista que o definía, non só se amosaron favorables á viaxe de Fidel a Galicia, senón que manifestaron a súa solidariedade para co pobo e o goberno cubanos¹⁹, aos que defenderon en reiteradas ocasións durante o debate xurdido ao respecto de Cuba durante xullo de 1992. Izquierda Unida, pola súa banda, non se entusiasmou coa visita e a polémica suscitada pola mesma, pero resulta sinxelo facerse unha idea da posición do partido a través das declaracións da deputada Cristina Almeida quen, nunha entrevista, cualificou de inxusta a presión que se estaba exercendo sobre Castro e de «estupendo» o feito de que o líder cubano viaxase a Galicia, ao tempo que indicaba a necesidade de convencelo «para que las libertades fundamentales se vayan adaptando al proceso político»²⁰. Finalmente, a minoritaria Convergencia Nacionalista Galega amosaría a cara máis anticastrista da política galega, mostrándose «avergoñada» ante a recepción do «dictador» por parte das autoridades galegas²¹.

Fig. 2: Veciños de Láncara diante da casa do pai de Fidel (*Faro de Vigo*).

Por último cabe facer unha breve mención da opinión popular sobre o tema. Do mesmo xeito que, como se viu, ocorría na área política, no terreo social existía en xullo de 1992 un gran abismo divisor dos partidarios e opostos á viaxe de Castro. O Instituto de Estudos Sociolóxicos Galegos (Sondaxe) levou a cabo unha análise

¹⁹ Véxanse, a modo de exemplo, os artigos “Fidel Castro traerá a Galicia una guardia de seguridad compuesta por unos 800 funcionarios”, *La Voz de Galicia*, 21/07/1992, p. 19 e “El BNG pide que el Parlamento reciba a Castro”, *La Voz de Galicia*, 23/07/1992, p. 24.

²⁰ “Cristina Almeida”, *Faro de Vigo*, 22/07/1992, p. 19.

²¹ “Fidel Castro traerá a Galicia una guardia de seguridad compuesta por unos 800 funcionarios”, *La Voz de Galicia*, 21/07/1992, p. 19.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

moi fiable que incluía a adultos de todos os partidos, clases sociais e idades, o cal concluía que algo máis dun terzo dos galegos achábase a favor da viaxe de Fidel, sendo moitos menos os opostos ao mesmo e existindo, en cambio, unha gran cantidade de persoas indiferentes ante a visita do líder cubano²². Independentemente destes resultados, e a pesar dalgúns dos altercados sucedidos entre castristas e anticastristas vinculados á reunión de Fraga coa Plataforma Democrática Cubana²³, o certo é que non existiron grandes tumultos sociais en relación coa viaxe de Fidel, senón que predominou un clima polo xeral pacífico e adecuado cuxo maior expoñente achamos en Lánacara, onde os preparativos nos que participaron os veciños de cara á visita de Castro transcorreron sen debates políticos e vinculados estritamente ao sentimental²⁴.

A viaxe de Castro, entre o persoal e o institucional.

A posición oficial de España con respecto á visita de Castro e, por ende, cara o seu goberno amosouse evidente durante os días que o dirixente cubano pasou en Madrid e Sevilla con ocasión do II Cume Iberoamericano e unha preparada visita ao Pavillón de Cuba, respectivamente. Así, ao finalizar o Cume Iberoamericano de Madrid (durante o cal, por certo, o goberno cubano quedou visiblemente illado fronte a unha maioría tendente á liberalización)²⁵ Felipe González declarou ter esperanzas de que a democratización, punto central do Cume, alcanzase por fin a illa caribeña, ao cal engadiu que «nunca he creído que el comunismo sea buena solución para nuestra sociedad», se ben tamén se opuxo ao duro bloqueo económico ao que Cuba se vía sometida²⁶. Nesta mesma liña o presidente do Goberno español, ao día seguinte,

²² Para obter unha información máis detallada desta enquisa véxase “El 36*6% de los gallegos está a favor de la visita de Fidel Castro”, *La Voz de Galicia*, 26/07/1992, p. 29.

²³ Véxase o artigo “Enfrentamientos durante un acto de la Plataforma Democrática Cubana”, *La Voz de Galicia*, 22/07/1992, p. 24.

²⁴ Véxanse *La Voz de Galicia*, 17/07/1992, p. 24; *Faro de Vigo*, 20/07/1992, p. 16; *La Voz de Galicia*, 21/07/1992, p. 20; *La Voz de Galicia*, 24/07/1992, p. 22; e *Faro de Vigo*, 26/07/1992, p. 17.

²⁵ “Patente aislamiento de Castro durante los tiempos muertos de la Cumbre”, *La Voz de Galicia*, 25/07/1992, p. 12 e “La Cumbre Iberoamericana renueva el compromiso con la democracia y pide la liberalización del comercio mundial”, *La Voz de Galicia*, 25/07/1992, p. 10.

²⁶ “Felipe González advierte que Cuba no puede ser «una excepción de la regla»”, *La Voz de Galicia*, 25/07/1992, p. 10.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

instou a Castro extraoficialmente, durante unha «conversación informal», a convocar eleccións²⁷. Non obstante, as relacións entre os mandatarios cubano e español non foron tensas senón cordiais e, de feito, os representantes da monarquía ibérica fixeron boas migas co líder comunista²⁸.

Fig. 3: Felipe González e a súa esposa, con Fidel Castro durante a Cimeira Iberoamericano de Madrid (*Faro de Vigo*).

Ao día seguinte, o 27 de xullo, Fidel Castro aterrou pasadas as once da mañá no aeroporto de Lavacolla para poñerse, como declarou o propio Castro, «a las órdenes de Fraga»²⁹. Este, tras recibilo, brindou con el «por la independencia de Cuba»³⁰, e despois levouno a visitar a cidade do Apóstolo, onde se celebrarían unha serie de actos públicos aos que acudirían centos de veciños, periodistas, militantes e dirixentes de partidos de esquerda e nacionalistas así como representantes sindicais³¹. O 28 de xullo tivo lugar a esperada visita de Fidel a Láncara, municipio lugués no que se criou o pai do líder da revolución cubana e dende o que se foi a Cuba en dúas ocasións, unha para combater na Guerra da Independencia da illa e outra para buscar a fortuna que finalmente atopou. Ante case dúas mil persoas, Fidel foi nomeado alí

²⁷ "Felipe González propone a Castro, en tono informal, que convoque elecciones", *Faro de Vigo*, 27/07/1992, p. 13.

²⁸ Tanto é así que Castro declarárase «un realista» ante o bo trato recibido polos reis de España. *Ibidem*.

²⁹ "Castro: 'Estoy a las órdenes de Fraga'", *Faro de Vigo*, 28/07/1992, p. 11.

³⁰ "Fidel Castro recibe en Galicia la acogida más calurosa de su estancia por España", *Faro de Vigo*, 28/07/1992, p. 12.

³¹ Sobre a xornada do 27 de xullo véxanse *Faro de Vigo*, 28/07/1992, pp. 11-13; *La Voz de Galicia*, pp. 19-21 e "Castro aprovecha su primer día en Galicia para decir que el régimen cubano resistirá sin cambios", *El País*, 28/07/1992, versión on-line.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

fillo adoptivo de Láncara e reuniuse cos seus familiares galegos, cos que visitou a casa na que vivira o seu pai. Finalmente probou a gastronomía galega e xogou ante as cámaras unha partida de dominó co seu particular amigo Manuel Fraga³². Na madrugada do día seguinte Castro íase de Galicia antes do programado e alleo aos rumores dun posible golpe de Estado en Cuba³³.

Máis alá do anecdótico, xunto coa raíz sentimental da visita de Fidel áchanse unha serie de motivos de carácter económico e político. En relación cos primeiros, o líder cubano reuniuse co conselleiro de Pesca, López Veiga, en A Pobra do Caramiñal (A Coruña) para ver o maior buque atuneiro do mundo, pois como asegurou propio conselleiro existían grandes posibilidades de que Cuba renovase a súa flota con buques galegos e Galicia mellorase unha acuicultura na que «los cubanos están muy avanzados»³⁴.

Fig. 4: Fidel Castro, visitando a catedral de Santiago xunto a Fraga (*Faro de Vigo*).

As razóns políticas da visita fan referencia ao interese xeral das democracias europeas de democratizar e liberalizar Latinoamérica, e aínda que as críticas foron constantes

³² Sobre a xornada do 28 de xullo véxanse *Faro de Vigo*, 29/07/1992, pp. 13-15 e *La Voz de Galicia*, 29/07/1992, pp. 19-21.

³³ Véxanse "Fidel Castro se fue de Galicia de madrugada y sin protocolo", *La Voz de Galicia*, 30/07/1992, p. 3 e "Nervios y alegría en Miami ante el rumor de un golpe de Estado contra Fidel Castro", *La Voz de Galicia*, 30/07/1992, p. 4.

³⁴ "La Xunta y el gobierno cubano negocian la firma de posibles acuerdos pesqueros", *Faro de Vigo*, 28/07/1992, p. 13.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

(especialmente notables en *La Voz de Galicia*)³⁵ contra o inmovilismo castrista o certo é que a relación establecida entre dúas personalidades tan opostas como Fraga e Castro deu algúns froitos para a política exterior española. O mesmo Fraga que de un modo sincero se amosou hospitalario e amigable con Castro exerceu ante el como mediador da Plataforma Democrática Cubana, entregando ao presidente do Consello de Estado de Cuba un documento redactado pola mesma; así mesmo, Fiel recibiu do presidente da Xunta outro documento no que figuraba unha lista de presos que o Goberno cubano debía estudar para unha posible excarceración e ante cuxa entrega Fidel reaccionou respondendo que «constantemente se está solicitando libertad de presos y cada vez que podemos se los enviamos para acá»³⁶.

Non era unha petición ridícula, pois a anterior ocasión en que Castro e Fraga se reuniran (en Cuba, entón) este último lograra a excarceración dunha trintena de presos políticos na illa³⁷. Fraga aseguraba nos días posteriores á visita de Fidel que ambos mandatarios tiveran ocasión de tratar os problemas que preocupaban aos pobos español e galego, e que «me sorprendería mucho que estas conversaciones no acabasen por tener alguna utilidad» en referencia á posible liberación de presos cubanos³⁸. O froito das tres entrevistas entre os líderes galego e cubano, ademais da visible mellora das relacións hispano-cubanas, foi a promesa de Fidel a Fraga de liberar nove presos máis en datas próximas³⁹.

A pesar do distanciamento ideolóxico, o Partido Popular lograra establecer unha relación estreita e cordial co Consello de Estado cubano, do mesmo xeito que o fixera a monarquía española nun intento (con éxito) por mellorar as relacións dos países ibérico e caribeño. O PSOE, a pesar de acharse no goberno á altura de xullo

³⁵ Este periódico sinalaba, con un ánimo decepcionado un tanto utopista, que Castro marchara «sin haber prometido cometer reformas políticas en su país» y sin pronunciar «en dos días ni una sola vez el término democracia». Véxase VILLAMOR, L.: “Castro deja Galicia sin promesas de cambios democráticos en Cuba”, *La Voz de Galicia*, 29/07/1992, p. 19.

³⁶ “Fraga entregó a Castro un documento de la oposición democrática cubana”, *Faro de Vigo*, 30/07/1992, p. 18.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ “Fraga cree que Fidel Castro iniciará la apertura en Cuba tras el viaje a Galicia”, *Faro de Vigo*, 31/07/1992, p. 13.

³⁹ “Fraga anuncia que Fidel Castro liberará a otros nueve prisioneros”, *La Voz de Galicia*, 31/07/1992, p. 14.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

de 1992, mantivo aos seus líderes máis destacado ao marxe da visita de Castro⁴⁰ salvando o caso do procastrista alcalde de Láncara quen, como xa se indicou, recibiu a Fidel con toda a honra. O feito de que Francisco Vázquez se reunise coa oposición cubana a Castro durante a estancia do mesmo en Galicia ou de que a representación de Vigo na recepción do líder cubano fose efectuada pola tenente alcalde da cidade e non de Carlos Príncipe⁴¹ constituíron, dada a polémica que ao longo do mes suscitaran ambos alcaldes, exemplos dunha actitude pouco interesada na política exterior española e galega na súa vertente cubana.

Conclusións

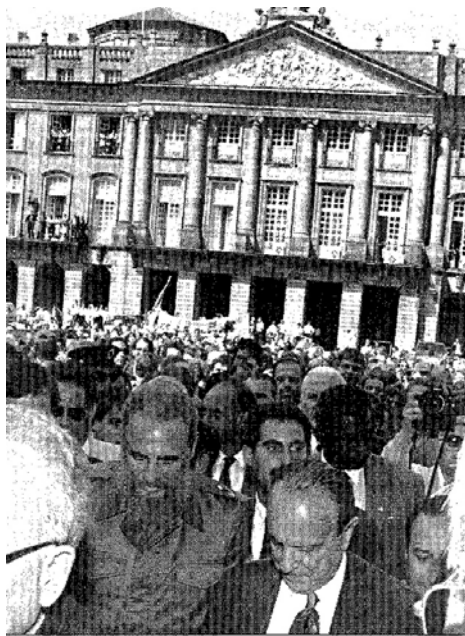
As relacións entre España e Cuba foron aceptables durante o franquismo e a Transición a pesar do antagonismo ideolóxico de ambos países, pero diversos incidentes provocaron que durante os gobernos socialistas a relación entre ambos fose fría aínda mantendo a cordialidade e a amabilidade precisas para que as relacións diplomáticas tivesen continuidade. A visita de Fidel Castro a Galicia, sendo unha extensión da realizada polo líder cubano a Madrid e Sevilla, ofrece unha imaxe moi nítida do clima predominante nestes intreos nas relacións hispano-cubanas. Felipe González atendera a Fidel durante o II Cume de Madrid dun xeito respectuoso, pero apenas se dirixiu a el e o fixo con obxecto de reprocharlle a inexistencia de democracia na illa caribeña; unha vez en Galicia Castro non atoparía maiores mostras de afecto por parte do partido de González salvo en excepciónais ocasións. Durante o mes de xullo a polémica xerada en torno á visita de Castro a Galicia producira máis repulsión que ánimo dentro do PSdG-PSOE, polo que é posible concluír que en liñas xerais non existían en 1992 verdadeiras expectativas por parte do partido gobernante en España de manter relación algunha co goberno cubano.

⁴⁰ “Los socialistas optaron por marcar una ‘ligera distancia’ con Castro”, *Faro de Vigo*, 29/07/1992, p. 15.

⁴¹ Véxanse *El Mundo*, 28/07/1992, p. 5 e “Fidel Castro recibe en Galicia la acogida más calurosa de su estancia por España”, *Faro de Vigo*, 28/07/1992, p. 12.

Fig. 5: A visita de Fidel Castro tivo unha gran acollida (*La Voz de Galicia*).

No PP a polémica previa á viaxe de Castro non fora menor, pero a postura oficial do partido amosouse proclive á mesma tanto en canto podería ser positivo para os intereses de Galicia e conducir a unha maior democratización de Cuba. Por todo isto e algúns motivos de índole persoal, Fraga recibiu a Castro como o presidente dun Estado amigo, actitude que repercutiría (xunto coa da monarquía nos días anteriores) positivamente nas relacións hispano-cubanas ou, polo menos, nas cubano-galegas e prometería concesións por parte de Castro así como a posibilidade de

profundar nas relacións de carácter económico entre a illa e a Xunta. Do mesmo xeito, outros partidos de relevancia na area política galega como o BNG, xunto con representantes sindicais e a xente corrente, contribuíron tamén a crear un ambiente acolledor para o líder cubano e, en consecuencia, para o establecemento duns piares máis sólidos sobre os que sustentar as relacións entre Galicia e Cuba.

Non existía, pois, concordancia algunha con respecto á actitude que a política española debía adoptar ante Cuba e o seu goberno, de xeito que o espírito de consenso que tanto ondearan os partidos políticos españois non existía en canto ás súas relacións con Cuba xa non entre os diversos partidos políticos, senón dentro da militancia dos mesmos. España dividíase claramente no que á cuestión cubana se refire entre os partidarios de mellorar as relacións con Cuba e os remisos a facelo, expoñéndose en moitas ocasións a cuestión como un mero debate sobre a lexitimidade de Castro.

Referencias Bibliográficas.

ARENAL, C. (2011): *Política exterior de España y relaciones con América Latina. Iberoamericanidad, europeización y Atlantismo en la política exterior española*. Madrid: Fundación Carolina-Siglo XX.

ARMERO, J. M. (1978): *La política exterior de Franco*. Barcelona: Planeta.

CASTRO, F. (2007): *A miña vida*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia.

CRESPO, C. (2012): *La estrategia atlantista en la política exterior española 1996-2004* (Tese doutoral inédita). Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá de Henares.

DELGADO GÓMEZ-ESCALONILLA, L. (2003): "América Latina", en PORTERO, F.: "La política exterior de España en el siglo XX", *Ayer*, Núm. 49.

ESPADAS BURGOS, M. (1987): *Franquismo y Política exterior*. Madrid: Rialp.

FRERES, C. y SANZ TRILLO, A. (2000): "Política exterior de España hacia América Latina desde la transición. Una visión crítica" en TUSELL, J., AVILÉS, J. y PARDO, R. (Eds.): *La política exterior de España en el siglo XX*. Madrid: Biblioteca Nueva-UNED, pp. 413- 453.

GILLESPIE, R., RODRIGO, F. y STORY, J. (Eds., 1996): *Las relaciones exteriores de la España democrática*. Madrid: Alianza.

JIMÉNEZ REDONDO, J. C. (2006): *De Suárez a Rodríguez Zapatero: La política exterior de la España Democrática*. Madrid: Dilex.

PARDO SANZ, R. (2011): "La política exterior de los gobiernos de Felipe González ¿Un nuevo papel para España en el escenario internacional?", *Ayer*, Núm. 84, pp. 73-97.

PARDO SANZ, R. (2003): "América Latina" en J.TUSELL (Ed.) *La Transición a la Democracia y la España de Juan Carlos I . Tomo XLII de la Historia de España de Menéndez Pidal*. Madrid: Espasa Calpe.

PAZ SÁNCHEZ, M. A. (1997): *Zona rebelde. La diplomacia española ante la Revolución cubana, 1957-1960*. Santa Cruz de Tenerife: Centro de la Cultura Popular Canaria.

PAZ SÁNCHEZ, M. A. (2001): *Zona de guerra: España y la Revolución Cubana (1960-1962)*. Santa Cruz de Tenerife: Centro de la Cultura Popular Canaria.

PAZ SÁNCHEZ, M. A. (2006): *Franco y Cuba: estudios sobre España y la Revolución*. Santa Cruz de Tenerife: Idea.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

PEREIRA, J. C. (Coord., 2003): *La política exterior de España 1800-2003*. Barcelona: Ariel.

POWELL, C. y JIMÉNEZ, J. C. (Eds., 2007): *Del autoritarismo a la democracia. Estudios de política exterior española*. Madrid: Sílex.

ROY, J. (1995): "España y Cuba: ¿una relación muy especial?", *Afers Internacionals*, 31, pp. 148-152.

ROY, J. (1999): *La siempre fiel. Un siglo de relaciones hispanocubanas (1898-1998)*. Madrid:

Los libros de la Catarata.

TORRE, H., JIMÉNEZ, J.C., PARDO, R. y HERAS, M. S. (2011): *España desde el exterior: la mirada de los otros (1955-1975)*. Madrid: Editorial Universitaria Ramón Areces.

TUSSELL, J., AVILÉS, J. y PARDO, R. (Eds., 2000): *La política exterior de España en el siglo XX*. Madrid: UNED-Biblioteca Nueva.

